ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 18ης Μαΐου 2017 [1]

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-588/15 P και C-622/15 P

LG Electronics Inc. (C-588/15 P),
Koninklijke η Philips Electronics NV (C-622/15 P)
κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Αίτηση αναιρέσεως – Συμπράξεις – Παγκόσμια αγορά των καθοδικών σωλήνων για τηλεοράσεις και οθόνες ηλεκτρονικών υπολογιστών – Απόφαση διαπιστώνουσα δύο παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο – Συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές σε θέματα τιμών, κατανομής των αγορών και παραγωγικής ικανότητας – Ευθύνη μητρικής εταιρίας λόγω της παραβατικής συμπεριφοράς της θυγατρικής της – Ανακοίνωση αιτιάσεων απευθυνθείσα αποκλειστικώς στη μητρική εταιρία – Δικαιώματα άμυνας»

Εισαγωγή

1. Με τις υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες ζητούν την αναίρεση των δύο αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, LG Electronics κατά Επιτροπής [2], και της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, Philips κατά Επιτροπής [3], με τις οποίες αυτό απέρριψε τις προσφυγές με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως C(2012) 8839 τελικό της Επιτροπής, της 5ης Δεκεμβρίου 2012, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση COMP/39.437– Καθοδικοί σωλήνες για οθόνες τηλεοράσεων και ηλεκτρονικών υπολογιστών) (στο εξής: επίδικη απόφαση), και, επικουρικώς, τη μείωση του ποσού των αντίστοιχων προστίμων που επιβλήθηκαν στις νυν αναιρεσείουσες.

2. Αυτές οι αιτήσεις αναιρέσεως, που συνενώθηκαν προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως [4], θέτουν, μεταξύ άλλων, ένα καινοφανές ζήτημα σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας σε περίπτωση καταλογισμού της παραβατικής συμπεριφοράς της θυγατρικής στη μητρική εταιρία της. Ειδικότερα, θα πρέπει να καθοριστεί εάν προσβάλλονται τα δικαιώματα άμυνας της μητρικής εταιρίας οσάκις η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τής απευθύνει την ανακοίνωση αιτιάσεων, χωρίς να την απευθύνει και στη θυγατρική που επέδειξε την επίμαχη παραβατική συμπεριφορά, ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία η θυγατρική αυτή κηρύχθηκε σε πτώχευση, καθιστώντας αδύνατη με τον τρόπο αυτόν για τη μητρική εταιρία την οποιαδήποτε πρόσβαση στα έγγραφά της.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 T-91/13 (μη δημοσιευθείσα, στο εξής: απόφαση LGE, EU:T:2015:609).

3 T-92/13 (μη δημοσιευθείσα, στο εξής: απόφαση Philips, EU:T:2015:605).

4 Με απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Φεβρουαρίου 2017.

Το ιστορικό των διαφορών

3. Το ιστορικό των διαφορών, όπως αυτό προκύπτει από τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, είναι συνοπτικώς το ακόλουθο.

4. Με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι κύριοι, σε διεθνή κλίμακα, παραγωγοί σωλήνων καθοδικών ακτίνων (στο εξής: CRT) παρέβησαν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3) μετέχοντας σε δύο χωριστές παραβάσεις, οι οποίες αφορούσαν, αφενός, την αγορά των καθοδικών σωλήνων έγχρωμου δέκτη για τις οθόνες ηλεκτρονικών υπολογιστών (στο εξής: CDT) και, αφετέρου, την αγορά των καθοδικών σωλήνων έγχρωμου δέκτη που χρησιμοποιούνται σε οθόνες τηλεοράσεων (στο εξής: CPT).

5. Η LG Electronics Inc. (στο εξής: LGE) προμηθεύει ηλεκτρονικό υλικό στο ευρύ κοινό. Η Koninklijke Philips Electronics NV (στο εξής: Philips) είναι η επικεφαλής εταιρία του ομίλου Philips που εξειδικεύεται στα ηλεκτρονικά προϊόντα.

6. Η LGE και η Philips παρήγαγαν CRT μέχρι την 1η Ιουλίου 2001. Κατά την ημερομηνία αυτή, ο δύο αναιρεσείουσες μετέφεραν το σύνολο των δραστηριοτήτων τους στον τομέα των CRT σε μια κοινή επιχείρηση, ήτοι τον όμιλο LPD, επικεφαλής του οποίου ήταν η εταιρία LG Philips Displays Holding BV.

7. Με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή έκρινε ότι, αφενός, η LGE καθώς και οι θυγατρικές της και, αφετέρου, οι θυγατρικές της Philips συμμετείχαν σε συμπράξεις σχετικά με τους CDT και τους CPT μέχρι της μεταφοράς των δραστηριοτήτων CRT στον όμιλο LPD, την 1η Ιουλίου 2001. Κατά συνέπεια, οι LGE και Philips κρίθηκαν για τον λόγο αυτόν υπεύθυνες για δύο σχετικές παραβάσεις.

8. Περαιτέρω, η Επιτροπή έκρινε ότι οι νυν αναιρεσείουσες έπρεπε επίσης να θεωρηθούν, ως μητρικές εταιρίες, από κοινού και εις ολόκληρον υπεύθυνες για τη συμμετοχή του ομίλου LPD στις συμπράξεις σχετικά με τους CDT και τους CPT κατά την περίοδο μεταξύ 1ης Ιουλίου 2001 και 30ής Ιανουαρίου 2006.

9. Η Επιτροπή διαπίστωσε έτσι, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, αντιστοίχως στα στοιχεία γ′ και δ′, της επίδικης αποφάσεως, ότι, σχετικά με τη σύμπραξη που αφορούσε τους CDT, η Philips είχε συμμετάσχει σε αυτήν από τις 28 Ιανουαρίου 1997 έως τις 30 Ιανουαρίου 2006 και η LGE από τις 24 Οκτωβρίου 1996 έως τις 30 Ιανουαρίου 2006. Η Επιτροπή διαπίστωσε επίσης, στο άρθρο 1, παράγραφος 2, αντιστοίχως στα στοιχεία στ′ και ζ′, της επίδικης αποφάσεως, ότι, σχετικά με τη σύμπραξη που αφορούσε τους CPT, η Philips είχε συμμετάσχει σε αυτήν από τις 21 Σεπτεμβρίου 1999 έως τις 30 Ιανουαρίου 2006 και η LGE από τις 3 Δεκεμβρίου 1997 έως τις 30 Ιανουαρίου 2006.

10. Όσον αφορά την παράβαση σχετικά με τους CDT, η Επιτροπή επέβαλε, με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία γ′ έως ε′ αντιστοίχως, της επίδικης αποφάσεως, πρόστιμο ύψους 73 185 000 ευρώ στη Philips, 116 536 000 ευρώ στην LGE και 69 048 000 ευρώ στις δύο αυτές εταιρίες, ως από κοινού και εις ολόκληρον ευθυνόμενες. Όσον αφορά την παράβαση σχετικά με τους CPT, η Επιτροπή επέβαλε, με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχεία γ′ έως ε′ αντιστοίχως, της επίδικης αποφάσεως, πρόστιμο ύψους 240 171 000 ευρώ στη Philips, 179 061 000 ευρώ στην LGE και 322 892 000 ευρώ στις δύο αυτές εταιρίες, ως από κοινού και εις ολόκληρον ευθυνόμενες.

Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

11. Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου, αντιστοίχως στις 14 και στις 15 Φεβρουαρίου 2013, τόσο η LGE όσο και η Philips άσκησαν προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως κατά το μέρος που αυτή αφορούσε εκάστη εξ αυτών ή, επικουρικώς, τη μείωση του ποσού των προστίμων που τους επιβλήθηκαν με την εν λόγω απόφαση.

12. Προς στήριξη της προσφυγής της, η LGE προέβαλε επτά λόγους ακυρώσεως. Ο πρώτος λόγος ακυρώσεως αφορούσε την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας της LGE, στον βαθμό που ο όμιλος LPD είχε αποκλεισθεί από τη διαδικασία. Στις σκέψεις 67 έως 91 της αποφάσεως LGE, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε και απέρριψε αυτόν τον λόγο ακυρώσεως ως αλυσιτελή και, εν πάση περιπτώσει, ως αβάσιμο. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε επίσης τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως τους οποίους είχε προβάλει η LGE και, ως εκ τούτου, απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της.

13. Προς στήριξη της προσφυγής της, η Philips προέβαλε οκτώ λόγους ακυρώσεως. Ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως αφορούσε την παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, του άρθρου 27, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003[5], την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, και δη του δικαιώματος ακροάσεως, καθώς και της αρχής της χρηστής διοικήσεως, στον βαθμό που η Επιτροπή δεν καταλόγισε στον όμιλο LPD την ευθύνη των παραβάσεων που της προσάπτονταν. Το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε και απέρριψε αυτόν τον λόγο ακυρώσεως με τις σκέψεις 74 έως 99 της αποφάσεως Philips. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε επίσης τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως τους οποίους είχε επικαλεστεί η Philips και, ως εκ τούτου, απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της.

Αιτήματα των διαδίκων

14. Η LGE ζητεί από το Δικαστήριο (υπόθεση C-588/15 P):

– να αναιρέσει την απόφαση LGE,

– να ακυρώσει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο δ′, και παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία δ′ και ε′, και παράγραφος 2, στοιχεία δ′ και ε′, της επίδικης αποφάσεως,

– να μειώσει τα πρόστιμα που της επιβλήθηκαν, και

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας.

15. Η Philips ζητεί από το Δικαστήριο (υπόθεση C-622/15 P):

– να αναιρέσει την απόφαση Philips,

– να ακυρώσει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και παράγραφος 2, στοιχείο στ′, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία γ′ και ε′, και παράγραφος 2, στοιχεία γ′ και ε′, της επίδικης αποφάσεως,

– να μειώσει τα πρόστιμα που της επιβλήθηκαν, και

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας.

5 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101] και [102] της Συνθήκης (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

16. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως και να καταδικάσει τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.

Ανάλυση

17. Προς στήριξη των αιτήσεων αναιρέσεως, οι LGE και Philips επικαλούνται, αντιστοίχως, τρεις και τέσσερις λόγους αναιρέσεως που συμπίπτουν εν μέρει.

18. Σεβόμενος την επιθυμία του Δικαστηρίου, θα περιορίσω την ανάλυσή μου στον πρώτο λόγο της αναιρέσεως που άσκησε η LGE και στον δεύτερο λόγο της αναιρέσεως που άσκησε η Philips, οι οποίοι αφορούν, τόσο ο ένας όσο και ο άλλος, την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας συνεπεία του γεγονότος ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν απευθύνθηκε στην κοινή θυγατρική τους, ήτοι τον όμιλο LPD.

Οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

Η απόφαση LGE

19. Με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως που προέβαλε πρωτοδίκως, η LGE υποστήριξε ότι η Επιτροπή είχε προσβάλει τα δικαιώματά της άμυνας μη απευθύνοντας την ανακοίνωση των αιτιάσεων ούτε την επίδικη απόφαση στον όμιλο LPD.

20. Το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε και απέρριψε αυτόν τον λόγο ακυρώσεως με τις σκέψεις 67 έως 91 της αποφάσεως LGE.

21. Αφενός, αφού υπενθύμισε τη νομολογία σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας και τον καταλογισμό της ευθύνης στη μητρική εταιρία, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ουδεμία πλημμέλεια μπορούσε να προσαφθεί στην Επιτροπή λόγω του μη καταλογισμού της παραβάσεως στον όμιλο LPD και ότι, ως εκ τούτου, τα επιχειρήματα της νυν αναιρεσείουσας με τα οποία αυτή επιχείρησε να αποδείξει την προσβολή των δικαιωμάτων της άμυνας ήταν αλυσιτελή (σκέψεις 68 έως 83 της αποφάσεως LGE).

22. Αφετέρου, στις σκέψεις 84 έως 91 της αποφάσεως LGE, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε αυτόν τον λόγο ακυρώσεως ως αβάσιμο, απαντώντας στο επιχείρημα της LGE ότι δεν είχε μπορέσει να οργανώσει την άμυνά της λόγω αδυναμίας προσβάσεως στα έγγραφα του ομίλου LPD. Το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε συναφώς ότι, δεδομένου ότι τα έγγραφα αυτά δεν περιλαμβάνονταν μεταξύ αυτών επί των οποίων είχε στηριχθεί η Επιτροπή προκειμένου να εκδώσει την επίδικη απόφαση, η αναιρεσείουσα κακώς υποστηρίζει ότι εμποδίστηκε να προβάλει λυσιτελώς την άποψή της επί των εγγράφων τα οποία έλαβε υπόψη του το θεσμικό αυτό όργανο (σκέψη 85 της αποφάσεως LGE).

23. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι, δυνάμει του γενικού καθήκοντος συνέσεως, η αναιρεσείουσα όφειλε να μεριμνά, ακόμη και υπό τις περιστάσεις της θέσεως της κοινής επιχειρήσεως υπό δικαστική εκκαθάριση, για τη διατήρηση σε καλή κατάσταση των στοιχείων των βιβλίων και των αρχείων της από τα οποία θα μπορούσε να διαπιστωθεί η δραστηριότητά της, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να έχει στη διάθεσή της τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία σε περίπτωση δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών (σκέψεις 86 και 87 της αποφάσεως LGE), και τούτο παρά τις δυσχέρειες που οφείλονται στο ολλανδικό πτωχευτικό δίκαιο και την έλλειψη συνεργασίας του διαχειριστή δικαστικής εξυγιάνσεως του ομίλου LPD (σκέψεις 88 και 89 της αποφάσεως LGE).

24. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο διευκρίνισε, κατά τα λοιπά, ότι έστω και εάν η Επιτροπή δεν είχε συμπεριλάβει επισήμως τον όμιλο LPD στη διοικητική διαδικασία, εντούτοις είχε ζητήσει πληροφορίες από διάφορες εταιρίες του ομίλου αυτού και είχε διενεργήσει επιθεωρήσεις στα γραφεία τους (σκέψη 90 της αποφάσεως LGE).

Η απόφαση Philips

25. Με το δεύτερο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως που προέβαλε πρωτοδίκως, η Philips υποστήριξε ότι η Επιτροπή την είχε εμποδίσει να λάβει γνώση των στοιχείων που ήταν αναγκαία για την άμυνά της, αρνούμενη να συμπεριλάβει τον όμιλο LPD στη διοικητική διαδικασία.

26. Το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε και απέρριψε αυτόν τον λόγο στις σκέψεις 90 έως 99 της αποφάσεως Philips.

27. Αφού υπενθύμισε τη νομολογία σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας και με τον καταλογισμό της ευθύνης στη μητρική εταιρία, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε διαπράξει καμία πλημμέλεια μη καταλογίζοντας στον όμιλο LPD ευθύνη για τη συμπεριφορά του (σκέψεις 91 έως 97 της αποφάσεως Philips).

28. Επίσης, το Γενικό Δικαστήριο επεσήμανε ότι, δυνάμει του γενικού καθήκοντος συνέσεως, η Philips όφειλε να μεριμνά, ακόμη και υπό τις περιστάσεις της θέσεως της κοινής επιχειρήσεως υπό δικαστική εκκαθάριση, για τη διατήρηση σε καλή κατάσταση των στοιχείων των βιβλίων και των αρχείων της από τα οποία θα μπορούσε να διαπιστωθεί η δραστηριότητά της, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να έχει στη διάθεσή της τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία σε περίπτωση δικαστικών ή διοικητικών διαδικασιών. Εν πάση περιπτώσει, το Γενικό Δικαστήριο διευκρίνισε ότι από τα έγγραφα της δικογραφίας συναγόταν ότι η Επιτροπή είχε ζητήσει από διάφορες εταιρίες του ομίλου LPD να της παράσχουν πληροφορίες (σκέψη 97 της αποφάσεως Philips).

29. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι, προκειμένου να της επιβληθεί μειωμένο πρόστιμο λόγω της συνεργασίας της, η νυν αναιρεσείουσα είχε παράσχει στην Επιτροπή πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή του ομίλου LPD στη σύμπραξη, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι διέθετε πολλά συναφή στοιχεία τα οποία μπόρεσε να χρησιμοποιήσει προκειμένου να οργανώσει αποτελεσματικά την άμυνά της (σκέψη 98 της αποφάσεως Philips).

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

Επιχειρηματολογία της LGE

30. Η LGE υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο διαπιστώνοντας ότι η Επιτροπή δεν είχε προσβάλει τα δικαιώματά της άμυνας αποφασίζοντας να μη διαβιβάσει την ανακοίνωση των αιτιάσεων στον όμιλο LPD.

31. Εν πρώτοις, η LGE αμφισβητεί την ορθότητα της απορρίψεως του προβληθέντος πρωτοδίκως λόγου ακυρώσεως ως αλυσιτελούς (σκέψη 83 της αποφάσεως LGE). Υποστηρίζει ότι το σκεπτικό που εκτίθεται στις σκέψεις 73 έως 82 της αποφάσεως αυτής αφορά ένα διαφορετικό ζήτημα το οποίο δεν είχε τεθεί ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ήτοι το ζήτημα κατά πόσον η Επιτροπή είχε υποπέσει σε πλάνη θεωρώντας την LGE υπεύθυνη για την παράβαση. Κατά την άποψή της, το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή καταλόγισε την ευθύνη στην LGE δεν καθιστά αλυσιτελή τον λόγο ακυρώσεως περί προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας.

32. Η LGE προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι αναγνώρισε στην Επιτροπή απόλυτη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει εάν η ανακοίνωση των αιτιάσεων έπρεπε να απευθυνθεί στη μητρική εταιρία ή στη θυγατρική.

33. Κατά την LGE, υπό ορισμένες περιστάσεις, όπως είναι αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, η άσκηση αυτής της διακριτικής ευχέρειας περιορίζεται από τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας. Κατά την άποψή της, από την απόφαση Επιτροπή κατά Tomkins[6] συνάγεται ότι, εάν η θυγατρική προβάλλει απαλλακτικά αποδεικτικά στοιχεία αντλούμενα από τα αρχεία της ή από συζητήσεις με το προσωπικό, η μητρική εταιρία ωφελείται αυτομάτως από αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία. Κατά συνέπεια, η δυνατότητα της μητρικής εταιρίας να ασκήσει τα δικαιώματά της άμυνας εξαρτάται από τη συμμετοχή της θυγατρικής της στη διαδικασία.

34. Η LGE υποστηρίζει ότι, εν προκειμένω, εάν ο όμιλος LPD είχε κληθεί να προβάλει την άμυνά του και είχε κατορθώσει να προσκομίσει απαλλακτικά αποδεικτικά στοιχεία, τούτο θα την είχε ωφελήσει αυτομάτως. Έτσι, η LGE υποστηρίζει, επικαλούμενη την απόφαση Solvay κατά Επιτροπής[7], ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, εάν η Επιτροπή είχε απευθύνει την ανακοίνωση των αιτιάσεων στον όμιλο LPD, θα είχε μπορέσει να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία χρήσιμα για την άμυνά της.

35. Εξάλλου, υποστηρίζει ότι η πρακτική να απευθύνεται τόσο στη θυγατρική όσο και στη μητρική εταιρία απορρέει από το εγχειρίδιο διαδικασιών της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ[8]. Το γεγονός ότι η Επιτροπή απέστειλε ορισμένα ερωτηματολόγια στον όμιλο LPD είναι άνευ σημασίας, διότι, ως πηγή απαλλακτικών στοιχείων, τα ερωτηματολόγια δεν ισοδυναμούν με ανακοίνωση αιτιάσεων. Ο αμυνόμενος πρέπει να γνωρίζει τις αιτιάσεις για να είναι σε θέση να ασκήσει πλήρως τα δικαιώματα άμυνας.

36. Δεύτερον, η LGE βάλλει κατά του σκεπτικού της αποφάσεως LGE βάσει του οποίου απορρίφθηκε ο λόγος ακυρώσεως ως αβάσιμος.

37. Κατά την LGE, το γεγονός ότι μπόρεσε να υποβάλει παρατηρήσεις επί των στοιχείων που έλαβε υπόψη της η Επιτροπή, καθώς και το γεγονός ότι η Επιτροπή έλαβε πληροφορίες από τον όμιλο LPD δεν αρκούσαν προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων της άμυνας. Περαιτέρω, η LGE βάλλει κατά της διαπιστώσεως του Γενικού Δικαστηρίου ότι όφειλε να μεριμνά για τη διατήρηση σε καλή κατάσταση των στοιχείων των βιβλίων και των αρχείων της από τα οποία θα μπορούσε να διαπιστωθεί η δραστηριότητα της κοινής επιχειρήσεως (σκέψη86 της αποφάσεως LGE). Υποστηρίζει ότι το καθήκον αυτό αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες η μητρική εταιρία μεταβιβάζει τη θυγατρική σε τρίτον διασφαλίζοντας στην πράξη τη δυνατότητά της να συνεχίσει να έχει πρόσβαση στα έγγραφα μέσω συμβατικής ρήτρας. Η LGE διευκρινίζει ότι απώλεσε τον έλεγχο της θυγατρικής της λόγω της πτωχεύσεως αυτής της τελευταίας, δεδομένου ότι ο ενεργών υπό την ιδιότητα του συνδίκου πτωχεύσεως δεν ήταν υποχρεωμένος να της παρέχει διαρκή πρόσβαση στα έγγραφα.

Επιχειρηματολογία της Philips

38. Η Philips υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο διαπιστώνοντας ότι η Επιτροπή, μη απευθύνοντας την ανακοίνωση των αιτιάσεων στον όμιλο LPD, ουδεμία διαδικαστική πλημμέλεια διέπραξε (σκέψεις 75 έως 82 της αποφάσεως Philips).

6 Απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2013 (C-286/11 P, EU:C:2013:29, σκέψη 39)

7 Απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011 (C-109/10 P, EU:C:2011:686, σκέψη 62).

8 Manual of procedure for the application of Articles 101 and 102 TFEU, 2012. Βλ. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/information_en.html (στο εξής: εγχειρίδιο διαδικασιών της Επιτροπής).

39. Η Philips δεν αμφισβητεί τη δυνατότητα της Επιτροπής να καταλογίζει την ευθύνη της παραβάσεως στη μητρική εταιρία που ασκούσε καθοριστική επιρροή επί της συμπεριφοράς της θυγατρικής. Παρατηρεί ότι τούτο δεν επιλύει το ζήτημα εάν η Επιτροπή υποχρεούται να περιλάβει τις δύο οντότητες στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Υποστηρίζει ότι, εν προκειμένω, η ευθύνη της είναι «αμιγώς παρεπόμενη» αυτής της θυγατρικής της και ότι, ελλείψει οποιουδήποτε άμεσου καταλογισμού στον όμιλο LPD, η ευθύνη της ως μητρικής εταιρίας «υπερβαίνει» την ευθύνη της εμπλεκόμενης θυγατρικής, κατά την έννοια της αποφάσεως Total κατά Επιτροπής[9].

40. Η Philips επισημαίνει ότι η θυγατρική της είχε παύσει πλέον να ανήκει στην ίδια επιχείρηση κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, δεδομένου ότι είχε υπαχθεί στον έλεγχο διαχειριστή δικαστικής εξυγιάνσεως από τις 30 Ιανουαρίου 2006. Η Philips υποστηρίζει ότι, λόγω του γεγονότος ότι η θυγατρική της δεν συμμετείχε στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας και δεν έλαβε, ιδίως, την ανακοίνωση αιτιάσεων, δεν είχε ούτε την ευκαιρία ούτε την υποχρέωση να αμυνθεί έναντι των ισχυρισμών της Επιτροπής. Επιπλέον, μόνον ο διαχειριστής δικαστικής εξυγιάνσεως του ομίλου LPD είχε στην κατοχή του τα έγγραφα σχετικά με τη δραστηριότητα του ομίλου και είχε πρόσβαση στους υπαλλήλους που είχαν χειριστεί τα κρίσιμα ζητήματα. Λαμβανομένης υπόψη της πτωχεύσεως της θυγατρικής της, η Philips υποστηρίζει ότι αδυνατούσε να έχει πρόσβαση στα έγγραφα αυτά προκειμένου να έχει στη διάθεσή της τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να αμυνθεί.

41. Κατά την Philips, η Επιτροπή θα έπρεπε να συνεκτιμήσει το γεγονός ότι είχε απολέσει τον έλεγχο της θυγατρικής της και δεν είχε πλέον πρόσβαση στα έγγραφα του ομίλου LPD. Η Philips υποστηρίζει ότι, εάν η Επιτροπή είχε περιλάβει τον όμιλο LPD στη διοικητική διαδικασία, αυτός θα ήταν σε θέση να αμυνθεί και, ως εκ τούτου, η ίδια θα μπορούσε να οργανώσει την άμυνά της πιο αποτελεσματικά. Η απόφαση της Επιτροπής να αποκλείσει τον όμιλο LPD από τη διοικητική διαδικασία στέρησε επομένως την Philips από την πλήρη αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων της άμυνας.

Επιχειρηματολογία της Επιτροπής

42. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι υπό κρίση λόγοι αναιρέσεως είναι απαράδεκτοι στον βαθμό που βάλλουν κατά εκτιμήσεων πραγματικών περιστατικών και ότι, εν πάση περιπτώσει, είναι αβάσιμοι.

43. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, κατά πάγια νομολογία[10], έχει την ευχέρεια επιβολής προστίμου σε οποιαδήποτε από τις οντότητες, μητρική εταιρία ή θυγατρική, που αποτελούν μία επιχείρηση. Κατά την Επιτροπή, οι αναιρεσείουσες κακώς προβάλλουν ότι η μητρική εταιρία θα επωφελείτο αυτομάτως από οποιαδήποτε μείωση της ευθύνης της θυγατρικής. Τίποτε δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει τη μείωση της ευθύνης μητρικής εταιρίας στην περίπτωση διαδικαστικών πλημμελειών που πλήττουν τα δικαιώματα της θυγατρικής, επί παραδείγματι λόγω μη νομότυπης κοινοποιήσεως στη θυγατρική της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

44. Περαιτέρω, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η λύση που δόθηκε με την απόφαση Solvay κατά Επιτροπής[11] δεν μπορεί να τύχει κατ' αναλογίαν εφαρμογής εν προκειμένω. Υποστηρίζει ότι η απόφαση αυτή αφορά την πρόσβαση στον φάκελο της Επιτροπής και ότι δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της προκειμένου να υποστηριχθεί ότι η Επιτροπή οφείλει να διασφαλίζει την πρόσβαση σε πληροφορίες τις οποίες δεν έχει η ίδια στην κατοχή της. Εν προκειμένω, η Επιτροπή έλαβε καίριες πληροφορίες από τον όμιλο LPD, απευθύνοντας σε αυτόν ερωτηματολόγιο και πραγματοποιώντας επιθεώρηση. Η LGE είχε πρόσβαση στα στοιχεία αυτά στο πλαίσιο της άμυνάς της. Η Επιτροπή δεν υποχρεούται να διασφαλίζει ότι οι εταιρίες, πέραν της καθής, θα έχουν κίνητρα να προσκομίσουν απαλλακτικά αποδεικτικά στοιχεία. Σε απάντηση στο επιχείρημα της LGE που αντλείται από το

9 Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2015 (C-597/13 P, EU:C:2015:613, σκέψεις 35 και 38).

10 Αποφάσεις της 3ης Μαρτίου 2011, Siemens και VA Tech Transmission & Distribution κατά Επιτροπής (T-122/07 έως T-124/07, EU:T:2011:70, σκέψη 151), και της 27ης Ιουνίου 2012, Bolloré κατά Επιτροπής (T-372/10, EU:T:2012:325, σκέψη 50).

11 Απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, Solvay κατά Επιτροπής (C-109/10 P, EU:C:2011:686, σκέψη 62).

εγχειρίδιο διαδικασιών της Επιτροπής, αυτή η τελευταία διευκρινίζει ότι το εγχειρίδιο αυτό δεν είναι δεσμευτικό και υπόκειται σε αναπροσαρμογές αναλόγως των συγκεκριμένων αναγκών, οπότε τυχόν απόκλιση της διαδικασίας που ακολουθήθηκε σε σχέση με αυτή του εγχειριδίου δεν αρκεί προκειμένου να αποδειχθεί νομικό σφάλμα.

45. Κατά την Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο δεν ερμήνευσε το καθήκον συνέσεως των μητρικών εταιριών, όσον αφορά τη διατήρηση της προσβάσεως στα έγγραφα των θυγατρικών, ως συνιστώσα μια απόλυτη υποχρέωση. Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, επισημαίνοντας ότι η LGE και η Philips είχαν διατηρήσει στενές σχέσεις με τον όμιλο LPD καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου της παραβάσεως και θα μπορούσαν επομένως να διατηρήσουν στα αντίστοιχα αρχεία τους, ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, κρίσιμα πληροφοριακά στοιχεία.

Εκτίμηση

Επί του περιεχομένου των λόγων αναιρέσεως

46. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η μητρική εταιρία μπορεί να θεωρηθεί ότι ευθύνεται λόγω της συμμετοχής της θυγατρικής της σε σύμπραξη αποτελούν το αντικείμενο πάγιας νομολογίας.

47. Υπενθυμίζω ότι το δίκαιο της Ένωσης για τον ανταγωνισμό αφορά τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων, ήτοι οικονομικών οντοτήτων οι οποίες, από νομική άποψη, μπορούν να αποτελούνται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Στην περίπτωση που μια τέτοια οικονομική οντότητα παραβιάζει τους κανόνες του ανταγωνισμού, φέρει, κατά την αρχή του προσωποπαγούς της ευθύνης, την ευθύνη για την παράβαση αυτή. Η παράβαση πρέπει ακολούθως να καταλογίζεται κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση σε ένα νομικό πρόσωπο, παραλήπτη της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της αποφάσεως της Επιτροπής [12].

48. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ευθύνη για τη συμπεριφορά θυγατρικής μπορεί να καταλογιστεί στην μητρική εταιρία της όταν η θυγατρική αυτή δεν καθορίζει κατά τρόπο αυτόνομο τη συμπεριφορά της στην αγορά. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, η μητρική εταιρία και η θυγατρική της συνιστούν μία και μόνη επιχείρηση κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, οπότε η Επιτροπή μπορεί να απευθύνει μια απόφαση στη μητρική εταιρία χωρίς να απαιτείται να αποδείξει την ατομική εμπλοκή της εταιρίας αυτής στην παράβαση [13].

49. Μέχρι πρόσφατα, το ζήτημα αυτό εξακολουθούσε εντούτοις να προκαλεί αντιπαραθέσεις οι οποίες αφορούσαν τον ίδιο τον σχεδιασμό του μηχανισμού βάσει του οποίου μπορεί να γίνει δεκτή η ευθύνη μητρικής εταιρίας η οποία δεν συμμετείχε στην παράβαση [14]. Πράγματι, αφενός, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, στην κρινόμενη υπόθεση, η μητρική εταιρία «θεωρείται ότι έχει διαπράξει η ίδια» την παραβίαση των κανόνων ανταγωνισμού του δικαίου της Ένωσης [15]. Αφετέρου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ευθύνη της μητρικής εταιρίας είναι «αμιγώς παρεπόμενη» της ευθύνης της θυγατρικής της [16].

12 Βλ. απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-97/08 P, EU:C:2009:536, σκέψεις 54 έως 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

13 Βλ. αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-97/08 P, EU:C:2009:536, σκέψεις 58 καθώς και 59), και της 16ης Ιουνίου 2016, Evonik Degussa και AlzChem κατά Επιτροπής (C-155/14 P, EU:C:2016:446, σκέψη 27).

14 Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-516/15 P, EU:C:2016:1004, σημεία 52 έως 69).

15 Αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2013, Kendrion κατά Επιτροπής (C-50/12 P, EU:C:2013:771, σκέψη 55), και της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κ.λπ. κατά Siemens Österreich κ.λπ. (C-231/11 P έως C-233/11 P, EU:C:2014:256, σκέψη 47).

16 Αποφάσεις της 22ας Ιανουαρίου 2013, Επιτροπή κατά Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29, σκέψεις 37, 39, 43 και 49), καθώς και της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Total κατά Επιτροπής (C-597/13 P, EU:C:2015:613, σκέψη 38).

50. Με πρόσφατη απόφασή του, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι στη μητρική εταιρία στην οποία καταλογίστηκε η παραβατική συμπεριφορά της θυγατρικής της επιβάλλονται ατομικώς κυρώσεις για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού της Ένωσης την οποία λογίζεται ότι διέπραξε η ίδια, λόγω της αποφασιστικής επιρροής που ασκούσε επί της θυγατρικής της και η οποία της επέτρεπε να καθορίζει τη συμπεριφορά της τελευταίας στην αγορά[17]. Έτσι, στην περίπτωση κατά την οποία η ευθύνη της μητρικής εταιρίας θεμελιώνεται στην παραβατική συμπεριφορά της θυγατρικής της, οι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες θεωρούνται ότι τελέσθηκαν και από την ίδια αυτή μητρική εταιρία, δεδομένου ότι αυτή αποτελούσε οικονομική μονάδα με τη θυγατρική της[18].

51. Επισημαίνω ότι οι υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως αφορούν, βεβαίως, μια παρεμφερή προβληματική, αλλά υπό την πολύ πιο στενή οπτική της ουσιαστικής ασκήσεως των δικαιωμάτων άμυνας από τη μητρική εταιρία στην περίπτωση κατά την οποία αυτή δεν έχει πλέον, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, τον έλεγχο επί της πρώην θυγατρικής της.

52. Πράγματι, στις υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες μητρικές εταιρίες δεν αμφισβητούν τον καταλογισμό της ευθύνης για τις παραβάσεις της κοινής θυγατρικής τους, ήτοι του ομίλου LPD. Οι λόγοι αναιρέσεως που προβάλλουν αφορούν, σε αμφότερες τις αιτήσεις αναιρέσεως, προσβολή της αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, συνεπεία του γεγονότος ότι η Επιτροπή δεν απηύθυνε την ανακοίνωση των αιτιάσεων στον όμιλο LPD και ότι, ως εκ τούτου, οι αναιρεσείουσες δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν από τα τυχόν απαλλακτικά στοιχεία τα οποία η θυγατρική αυτή θα μπορούσε να προσκομίσει στο πλαίσιο της άμυνάς της[19].

Επί της προβαλλόμενης προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας

53. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, εφαρμοσθείσα εν προκειμένω από το Γενικό Δικαστήριο[20], ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας κατά τη διεξαγωγή των διοικητικών διαδικασιών στον τομέα του ανταγωνισμού συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης[21].

54. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας απαιτεί να παρέχεται στον ενδιαφερόμενο, στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, η δυνατότητα να καταστήσει λυσιτελώς γνωστή την άποψή του σχετικά με το υποστατό και τον κρίσιμο χαρακτήρα των πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων των οποίων γίνεται επίκληση καθώς και σχετικά με τα έγγραφα που έλαβε υπόψη της η Επιτροπή για να στηρίξει την εκτίμησή της ότι συντρέχει παράβαση[22].

55. Οι υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως εγείρουν το ζήτημα κατά πόσον οι απαιτήσεις αυτές τηρούνται, έναντι της μητρικής εταιρίας, στην περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή αποφασίζει να μην απευθύνει την ανακοίνωση των αιτιάσεων στη θυγατρική που συμμετείχε στη σύμπραξη, όταν η θυγατρική αυτή έχει κηρυχθεί σε πτώχευση, οπότε η μητρική εταιρία δεν έχει πλέον πρόσβαση στα έγγραφα που έχει στη διάθεσή της η θυγατρική και στους εργαζομένους της.

17 Απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-516/15 P, EU:C:2017:314, σκέψη 56 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

18 Βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-516/15 P, EU:C:2017:314, σκέψεις 72 καθώς και 73).

19 Η LGE επισημαίνει μεταξύ άλλων, στο υπόμνημα απαντήσεως, ότι δεν προσάπτει στην Επιτροπή ότι διέπραξε πλημμέλεια μη καταλογίζοντας ευθύνη στη θυγατρική της, αλλά ότι προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας της LGE παραλείποντας να απευθύνει την ανακοίνωση αιτιάσεων στην εν λόγω θυγατρική.

20 Βλ. σκέψεις 68 έως 70 της αποφάσεως LGE και σκέψεις 91 έως 93 της αποφάσεως Philips.

21 Απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής (85/76, EU:C:1979:36, σκέψη 9). Βλ., επίσης, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής (C-534/07 P, EU:C:2009:505, σκέψη 26 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 Βλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, Archer Daniels Midland κατά Επιτροπής (C-511/06 P, EU:C:2009:433, σκέψη 88 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

56. Παρατηρώ ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων, που προβλέπει το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 [23], συνιστά την ουσιώδη δικονομική εγγύηση με την οποία εφαρμόζεται η αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, καθόσον παρέχει στον παραλήπτη της τη δυνατότητα να προβάλει λυσιτελώς τα επιχειρήματά του στο πλαίσιο της διαδικασίας που κινήθηκε εναντίον του [24]. Η ανακοίνωση αιτιάσεων πρέπει να διευκρινίζει κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο θα επιβληθούν ενδεχομένως πρόστιμα και πρέπει να απευθύνεται προς αυτό το πρόσωπο, αναφέροντας την ιδιότητα υπό την οποία το πρόσωπο αυτό θεωρείται υπόλογο για τις πράξεις περί των οποίων πρόκειται [25]

57. Επομένως, η ανακοίνωση αιτιάσεων σκοπεί να καταστήσει εφικτή την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας, ατομικώς, για κάθε νομικό πρόσωπο το οποίο αφορά η διοικητική διαδικασία σε υποθέσεις ανταγωνισμού.

58. Κατά συνέπεια, ο σεβασμός αυτής της διαδικαστικής εγγυήσεως έναντι της μητρικής εταιρίας που έλαβε ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν διακυβεύεται από το γεγονός και μόνον ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν απευθύνθηκε σε κάποιο άλλο νομικό πρόσωπο, ήτοι στη θυγατρική της η οποία συμμετέσχε άμεσα στην παράβαση.

59. Φρονώ ότι η εκτίμηση αυτή εξακολουθεί να είναι βάσιμη παρά το γεγονός ότι τα τυχόν απαλλακτικά στοιχεία τα οποία προσκομίζει η θυγατρική με την απάντησή της στην ανακοίνωση των αιτιάσεων είναι πιθανό να ωφελήσουν τη μητρική εταιρία.

60. Ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα μιας καταστάσεως στο πλαίσιο της οποίας η ίδια παράβαση μπορεί να καταλογιστεί σε πλείονα νομικά πρόσωπα που συνιστούν μία ενιαία οικονομική οντότητα, δεν πιστεύω ότι ο καταλογισμός ευθύνης σε ένα νομικό πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί ως μέσο άμυνας για τα λοιπά νομικά πρόσωπα που ασκούν αυτοτελώς τα δικαιώματά τους άμυνας.

61. Όπως προκύπτει από το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, η αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων συνιστά εκ των ων ουκ άνευ διαδικαστική προϋπόθεση η οποία σκοπεί να διασφαλίσει την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας από τον παραλήπτη αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση [26]. Ωστόσο, στον βαθμό που η Επιτροπή αποφασίζει νομίμως να μη καταλογίσει ευθύνη στη θυγατρική –πράγμα το οποίο δεν αμφισβητείται στο πλαίσιο των υπό κρίση αιτήσεων αναιρέσεως [27]– δεν μπορεί να υποχρεωθεί να αποστείλει ανακοίνωση των αιτιάσεων σε αυτή τη θυγατρική.

62. Επομένως, όπως ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο εν προκειμένω (σκέψη 83 της αποφάσεως LGE και σκέψη 97, πρώτη περίοδος, της αποφάσεως Philips), ο μη επίσημος καταλογισμός της παραβάσεως στη θυγατρική, καθώς και η μη αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων στην εν λόγω θυγατρική, δεν συνιστά πλημμέλεια δυνάμενη να διακυβεύσει τα δικαιώματα άμυνας των μητρικών εταιριών του ομίλου αυτού.

23 Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι, ιδίως πριν από τη λήψη αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση, η Επιτροπή παρέχει στα πρόσωπα τα οποία αφορά η διαδικασία τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί των αιτιάσεων στις οποίες στηρίχθηκε.

24 Αποφάσεις της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Papierfabrik August Koehler κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-322/07 P, C-327/07 P και C-338/07 P, EU:C:2009:500, σκέψεις 38 καθώς και 39), και της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-97/08 P, EU:C:2009:536, σκέψη 57).

25 Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-97/08 P, EU:C:2009:536, σκέψη 57). Η απαίτηση αυτή διευκρινίζεται επίσης στο εγχειρίδιο διαδικασιών της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ [σημείο 5(1), σ. 116], στο οποίο παραπέμπουν οι αναιρεσείουσες: «While the subject of the competition rules is an “undertaking”, each legal entity that may be liable for the infringement within the undertakings must individually receive, as an addressee, [a Statement of Objections] […] It is therefore important to make sure that the [Statement of Objections] is addressed to all possible legal entities (parent companies and subsidiaries) that may be held jointly and severally liable for the infringement […] The final decision cannot be addressed to legal entities which, although they may be considered to be responsible for the infringements, were not an addressee of the [Statement of Objections]».

26 Βλ., στο ίδιο πνεύμα, αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 1983, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής (100/80 έως 103/80, EU:C:1983:158, σκέψη 10), και της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Papierfabrik August Koehler κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-322/07 P, C-327/07 P και C-338/07 P, EU:C:2009:500, σκέψη 36).

27 Βλ. σημείο 52 των παρουσών προτάσεων.

63. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν, εντούτοις, ότι άλλως έχουν τα πράγματα στην περίπτωση που οι μητρικές εταιρίες της θυγατρικής που συμμετέσχε ευθέως στη σύμπραξη δεν έχουν πλέον πρόσβαση στα έγγραφά της. Συναφώς, προβάλλουν ότι η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας απορρέει, σε μια τέτοια περίπτωση, από το γεγονός ότι αυτές δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν από τα τυχόν απαλλακτικά στοιχεία τα οποία θα μπορούσε να έχει προσκομίσει θυγατρική.

64. Το επιχείρημα αυτό δεν με πείθει.

65. Κατά την άποψη μου, κακώς οι αναιρεσείουσες παραπέμπουν στη νομολογία του Δικαστηρίου σε σχέση με τη γνωστοποίηση απαλλακτικών στοιχείων, επικαλούμενες μεταξύ άλλων την απόφαση Solvay κατά Επιτροπής [28].

66. Η νομολογία αυτή [29] αφορά την πρόσβαση στα απαλλακτικά στοιχεία που υπάρχουν στον φάκελο της Επιτροπής. Όμως, το επιχείρημα των αναιρεσειουσών στο πλαίσιο των υπό κρίση αιτήσεων αναιρέσεως δεν αφορά την πρόσβαση στον φάκελο της Επιτροπής ούτε εξάλλου τα λοιπά στοιχεία τα οποία συνέλεξε η Επιτροπή στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας [30], αλλά την πρόσβαση στα στοιχεία τα οποία η Επιτροπή θα μπορούσε ενδεχομένως να διαθέτει εάν ο όμιλος LPD τα είχε προσκομίσει.

67. Παρατηρώ ότι οι διαδικασίες στον τομέα του ανταγωνισμού προβλέπουν τα μέσα συγκεντρώσεως αποδεικτικών στοιχείων από την Επιτροπή, καθώς και τους κανόνες προσβάσεως στον φάκελο που παρέχουν στους εμπλεκομένους τη δυνατότητα να λάβουν γνώση των στοιχείων που έχει στη διάθεσή της η Επιτροπή [31].

68. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τη σκέψη 92 της αποφάσεως LGE και από τη σκέψη 97 της αποφάσεως Philips, η Επιτροπή ζήτησε να της παρασχεθούν πληροφορίες από εταιρίες του ομίλου LPD και πραγματοποίησε επιθεωρήσεις στα γραφεία του ομίλου αυτού. Υπό τις συνθήκες αυτές, εάν οι αναιρεσείουσες είχαν θεωρήσει ότι τα μέτρα διεξαγωγής έρευνας τα οποία είχε λάβει η Επιτροπή έναντι του ομίλου LPD ήταν ανεπαρκή, θα έπρεπε να αναλάβουν την πρωτοβουλία να ζητήσουν από την Επιτροπή τη λήψη άλλων ενδεδειγμένων μέτρων προκειμένου να συγκεντρωθούν τα καίρια στοιχεία που είχε στην κατοχή του ο όμιλος αυτός.

69. Βάσει των ανωτέρω, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε, για τους λόγους που παρατίθενται στις σκέψεις 68 έως 83 της αποφάσεως LGE και στις σκέψεις 91 έως 97 της αποφάσεως Philips, το επιχείρημα που προβλήθηκε από αμφότερες τις αναιρεσείουσες ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματά τους άμυνας μη απευθύνοντας την ανακοίνωση των αιτιάσεων στον όμιλο LPD.

70. Εξάλλου, ακόμη και αν ήταν δυνατόν να υπάρχουν επιφυλάξεις ως προς το κατά πόσον οι αιτιολογίες που παρατίθενται στις σκέψεις 68 έως 83 της αποφάσεως LGE και στις σκέψεις 91 έως 97 της αποφάσεως Philips απαντούν εμπεριστατωμένα στην επιχειρηματολογία που προέβαλαν πρωτοδίκως οι νυν αναιρεσείουσες, καθώς και ως προς το κατά πόσον η σκέψη 83 της αποφάσεως LGE ορθώς απορρίπτει τον προβληθέντα πρωτοδίκως λόγο ακυρώσεως όχι ως αβάσιμο, αλλά ως

28 Απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011 (C-109/10 P, EU:C:2011:686, σκέψεις 62 και 64 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Κατά τη νομολογία αυτή, στην περίπτωση που δεν έχει γνωστοποιηθεί απαλλακτικό έγγραφο, αρκεί, προκειμένου να διαπιστωθεί η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, το ενδιαφερόμενο πρόσωπο να αποδείξει ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα εν λόγω απαλλακτικά έγγραφα για την άμυνά του.

29 Η απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, Solvay κατά Επιτροπής (C-109/10 P, EU:C:2011:686), αφορούσε τα έγγραφα που έλειπαν από τον φάκελο της Επιτροπής, στα οποία η Solvay δεν είχε πρόσβαση και τα οποία –όπως η ίδια η Επιτροπή είχε αναγνωρίσει– μπορούσαν να περιέχουν καίριες πληροφορίες για την άμυνά της.

30 Βλ., όσον αφορά τα τυχόν απαλλακτικά στοιχεία που περιέχονται στις απαντήσεις στην ανακοίνωση των αιτιάσεων προς άλλους ενδιαφερομένους τους οποίους αφορούσε η ίδια διαδικασία, αποφάσεις της 16ης Ιουνίου 2011, Solvay κατά Επιτροπής (T-186/06, EU:T:2011:276, σκέψη 225), και της 16ης Ιουνίου 2011, Bavaria κατά Επιτροπής (T-235/07, EU:T:2011:283, σκέψεις 119, 249 έως 251).

31 Αντιστοίχως, άρθρα 18 έως 21 και 27, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003.

αλυσιτελή, μια τέτοια ενδεχόμενη αιτίαση, η οποία αφορά την αιτιολογία των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων, δεν θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναίρεσή τους, δεδομένου ότι η απόρριψη των συναφών λόγων ακυρώσεως είναι εν πάση περιπτώσει βάσιμη για τους λόγους που εκτίθενται ανωτέρω [32].

71. Τέλος, όσον αφορά τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών σχετικά με τις αιτιολογίες των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων σχετικά με την υποχρέωση κάθε επιχειρήσεως να μεριμνά για τη διατήρηση σε καλή κατάσταση των εγγράφων στοιχείων βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί η δραστηριότητά της (σκέψεις 86 έως 89 της αποφάσεως LGE και σκέψη 97 της αποφάσεως Philips), επισημαίνω ότι, όπως προκύπτει από τη χρήση από το Γενικό Δικαστήριο των εκφράσεων «εν πάση περιπτώσει» και «περαιτέρω» στις προμνησθείσες σκέψεις, οι αιτιάσεις αυτές βάλλουν κατά επαλλήλων αιτιολογιών των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων και, ως εκ τούτου, είναι αλυσιτελείς.

Πρόταση Βάσει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει ως αβάσιμους τον πρώτο λόγο της αναιρέσεως που άσκησε η LG Electronics Inc. κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, LG Electronics κατά Επιτροπής (T-91/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:609), καθώς και τον δεύτερο λόγο της αναιρέσεως που άσκησε η Koninklijke Philips Electronics NV κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, Philips κατά Επιτροπής (T-92/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:605).

32 Βλ. σημεία 58 έως 69 των παρουσών προτάσεων, καθώς και αποφάσεις της 2ας Απριλίου 1998, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (C-367/95 P, EU:C:1998:154, σκέψη 47), και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Biret International κατά Συμβουλίου (C-93/02 P, EU:C:2003:517, σκέψη 60).